

ВИВЧАЄМО ДОСВІД

УДК 378+008(07)

І. М. МЕЛЬНИЧУК, Л. М. РОМАНИШИНА, О. В. ЯЦИШИНА

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ КУРСУ «ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ» ІНОЗЕМНИМ СТУДЕНТАМ-МЕДИКАМ

Обґрунтовано необхідність дослідження особливостей вивчення суспільних наук іноземними студентами медичних вузів. На прикладі курсу «Історія української культури» зроблено аналіз основних аспектів викладання гуманітарних дисциплін у системі вищої медичної освіти України загалом та у Тернопільському державному медичному університеті ім. І. Я. Горбачевського зокрема. Визначено особливості адаптації іноземних студентів до українського соціально-культурного простору у процесі вивчення суспільних наук. Запропоновано деякі можливі шляхи покращення сприйняття та засвоєння навчального матеріалу іноземними студентами-медиками.

Ключові слова: гуманітарні дисципліни, іноземні студенти, студенти-медики, освітній процес, адаптація, соціально-культурний простір.

И. Н. МЕЛЬНИЧУК, Л. М. РОМАНИШИНА, О. В. ЯЦИШИНА

ОСОБЕННОСТИ ПРЕПОДАВАНИЯ КУРСА «ИСТОРИЯ УКРАИНСКОЙ КУЛЬТУРЫ» ИНОСТРАННЫМ СТУДЕНТАМ-МЕДИКАМ

Обоснована необходимость исследования особенностей изучения общественных наук иностранными студентами медицинских вузов. На примере курса «История украинской культуры» произведен анализ основных аспектов преподавания гуманитарных дисциплин в системе высшего медицинского образования Украины в целом и в Тернопольском государственном медицинском университете им. И. Я. Горбачевского в частности. Выделены особенности адаптации иностранных студентов к украинскому социально-культурному пространству в процессе изучения общественных наук. Предложены некоторые возможные пути улучшения восприятия и усвоения учебного материала иностранными студентами-медиками.

Ключевые слова: гуманитарные дисциплины, иностранные студенты, студенты-медики, образовательный процесс, адаптация, социально-культурное пространство.

I. MELNYCHUK, L. ROMANYSHYNA, O. YATSYSHYNA

THE PECULIARITIES OF TEACHING FOREIGN MEDICAL STUDENTS THE COURSE OF «UKRAINIAN CULTURE HISTORY»

The analysis of the main aspects of humanities teaching in the system of higher medical education of Ukraine in general and, in particular, in Ternopil I. Horbachevsky National Medical University was made on the example of the course of "Ukrainian Culture History". The peculiarities of foreign students' adaptation to the Ukrainian socio-cultural environment in the process of social sciences studying are defined. Some possible ways of improvement of foreign medical students' perception and learning of educational materials are proposed.

Keywords: humanities, foreign students, medical students, educational process, adaptation, sociocultural environment.

Підготовка іноземних студентів посідає чільне місце в системі вищої освіти в Україні. Останнім часом кількість студентів-іноземців у вітчизняних вузах суттєво зросла порівняно з першими роками незалежності. Найбільшу кількість іноземних студентів приймають медичні вищі навчальні заклади, де, за даними Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, їх

кількість нині становить майже 20 тисяч осіб. Такий потік студентів-іноземців щоразу ставить перед вітчизняною системою освіти нові проблеми, зокрема міжкультурної взаємодії та інтеграції, підготовки кадрів для викладання, вибору оптимальних методів, форм і педагогічних технологій навчання.

Однією з найважливіших умов адаптації студентів-іноземців в нашій країні є розуміння ними закономірностей існування українського суспільства. У навчальному процесі на рівні ВНЗ це розуміння формується за допомогою вивчення дисциплін гуманітарного циклу, головне місце в якому, разом з українською мовою займає історія української культури.

В останні роки різні аспекти роботи зі студентами-іноземцями у ВНЗ розглядалися у дослідженнях таких вітчизняних та зарубіжних науковців, як О. Адаменко, М. Разорьонова, Т. Рахімова, Я. Гладир, Л. Богиня, І. Черненко, Н. Батаніна та ін. Однак праці цих авторів присвячені здебільшого питанням організації освітнього процесу та мовному аспекту роботи з іноземними студентами.

Так, Т. Рахімов вивчає особливості організації навчання іноземних студентів в умовах освітнього процесу в Росії [6] Н. Батаніна – загальні проблеми психологічної адаптації студентів-іноземців до нового суспільства [2]. Формуванню мовної компетенції іноземних студентів економічних та технічних спеціальностей присвячені роботи І. Черненко [7], Я. Гладир [4]. Глибокий аналіз особливостей соціальної адаптації студентів-іноземців під час вивчення української мови подано у роботі Л. Богині [3].

Однак місце гуманітарних дисциплін у процесі адаптації студентів-іноземців в українському культурному просторі залишається практично невивченим, що свідчить про актуальність нашого дослідження.

Метою статті є визначення основних напрямків та особливостей, методів форм і засобів педагогічної роботи з іноземними студентами під час вивчення дисциплін гуманітарного циклу.

Тернопільський державний медичний університет ім. І. Я. Горбачевського (ТДМУ) має 12-річний досвід співпраці з іноземними студентами та викладання англійською мовою дисциплін фахового та гуманітарного профілю.

На навчання у ТДМУ приїжджають здебільшого громадяни країн Азії та Африки, рідні культури яких чужі, а в дечому і протилежні українській. Вдала їх адаптація до нового середовища в Україні є запорукою швидкої інтеграції в незнайомий соціально-культурний простір. Проблему гуманітарної підготовки студентів-іноземців не можна розглядати, не враховуючи особливостей сприйняття і вивчення ними суспільних навчальних дисциплін.

У педагогічній роботі зі студентами-іноземцями насамперед треба враховувати психолого-педагогічні особливості їх адаптації в українському соціально-культурному просторі.

Як зазначає Л. Богиня, студент має звикнути до нових умов життя у незнайомій країні, ознайомитися з особливостями побуту і, звичайно ж сприйняти їх. Для багатьох студентів відмова від старих звичок та умов життя і пристосування до нових – дуже складний, навіть болісний процес. Більшість студентів, як правило, не мають навичок побутової праці: не вміють варити їсти, прибрати кімнату, тому що вдома ніколи не займалися вирішенням цих проблем [3].

Незважаючи на те, що студентам, які щойно прибули в Україну на навчання, допомагають студенти старших курсів та з якими постійно працюють куратори, іншим викладачам також слід докладати зусиль до полегшення адаптаційного процесу. Передусім це стосується викладачів української культури, які зобов'язані ознайомити іноземних студентів з елементарними правилами поведінки в українському суспільстві та сприяти застосуванню ними цих правил у повсякденному житті.

Опиняючись безпосередньо у навчальному процесі, зокрема на заняттях з «Історії української культури», студенти-іноземці стикаються з певними проблемами, що гальмують та ускладнюють їхню інтеграцію в український соціально-культурний простір. Так, однією з найсуттєвіших є проблема мовного бар'єру. Не всі студенти, що приїжджають на навчання в ТДМУ, володіють англійською мовою (рівень володіння мовою у студентів різний, деякі з них не можуть спілкуватися навіть на елементарному рівні).

Говорячи про особливості співпраці з іноземними студентами в процесі вивчення «Історії української культури», треба зауважити, що викладання цього курсу повинно бути адаптоване до навчального процесу з іноземцями. Тут мається на увазі викладання цієї дисципліни на

доступному для них рівні. Помічено, що навіть найпростіші поняття і факти в іноземних студентів викликають труднощі у сприйнятті та засвоєнні. Особливо це стосується власних назв: імен, географічних об'єктів, найменувань історично-культурних цінностей.

Крім того, варто визначити коло наукових питань, тем, фактів, які охоплює «Історія української культури». Оскільки навчальним планом не передбачено вивчення релігієзнавства та етики, що є складовими культури кожного народу, курс «Історія української культури» покликаний об'єднати в собі кілька дисциплін: власне історію культури, етику, релігієзнавство, країнознавство. Тому, зупиняючись докладніше на особливостях викладання вказаного курсу «Історії української культури» іноземним студентам-медикам, зауважимо, що ці особливості слід розглядати, враховуючи три основні аспекти: мовний, релігійний та культурний.

Обґрунтуємо важливість мовного аспекту у вивченні іноземними студентами суспільних наук.

Мовна проблема, безперечно, є головною у процесі адаптації студентів-іноземців в Україні. Тут треба враховувати вищезгадане ускладнене сприйняття англійської мови, якою ведеться навчання іноземців, деякими з них. Для таких студентів в університеті організовані курси англійської мови, які тривають кілька місяців. Суспільні дисципліни вивчаються майбутніми медиками одними з перших (на I–II курсах). Таким чином, мовний бар'єр є дуже відчутним і викладачі зі свого боку змушені знаходити шляхи порозуміння з іноземними студентами. Крім того, ті зі студентів, які володіють англійською мовою, мають знання різного рівня. Отже, і в цьому випадку викладачу потрібно подавати матеріал на доступному (у мовному плані) для студентів рівні, зокрема, треба надавати перевагу використанню простих граматичних конструкцій, часто вживаної лексики, мінімальної кількості часових форм.

Суттєво ускладнює становище іноземних студентів двомовність, що панує в сучасній Україні. Співіснування української (мови спілкування, побуту в західному регіоні) та російської (мови газет, телебачення та інших мас-медіа) мов дезорієнтує студентів.

Другим важливим аспектом є релігійний. Це питання особливо актуальне для студентів-мусульман (наголошуємо на цьому, оскільки студенти, які прибули на навчання з країн Африки, переважно, є християнами, тому різниця у релігійних поглядах для них не настільки відчутна). Тут викладачу слід проявити неабияку толерантність та всіляко уникати будь-яких суперечок, провокацій, сутичок на релігійному ґрунті. Адже вони можуть стати підставою для неприйняття як викладача, так і навчальної дисципліни, навчального процесу, українського суспільства і навіть призвести до релігійної ворожнечі, неприпустимої ні в освітньому процесі, ні в суспільстві загалом.

Крім того, викладач повинен розуміти особливості того чи іншого віросповідання студентів (надалі будемо говорити про студентів-мусульман, адже вони є представниками найбільшої групи після іноземних студентів, що сповідують християнство). Під особливостями віросповідання розуміємо релігійні свята, дні посту, час молитви і т. д. Так, наприклад, керівництво ТДМУ студентам з мусульманських країн офіційно скоротила навчальний час у п'ятницю, (у мусульман п'ятниця (джума) – священний день, в який не можна працювати і який потрібно присвятити молитві). Таких студентів звільняють від занять на час великих релігійних свят (Курбан-байрам, Рамадан-байрам). Дії викладача у цих випадках повинні бути повністю узгоджені з керівництвом, щоб не допустити жодних непорозумінь та конфліктів на релігійному ґрунті.

Розглянемо особливості врахування культурного аспекту. Студенти-іноземці, що приїжджають на навчання в Україну, потрапляють у абсолютно нове середовище. Причому якщо для студентів з європейських країн існує лише мовний бар'єр, то для студентів з країн Африки та Азії це ще й бар'єр релігійний і культурний.

У ТДМУ навчальною програмою курсу «Історія української культури» для іноземних студентів передбачено 14 годин лекцій, 26 годин семінарських занять і 20 годин самостійної роботи. Вивчення цієї дисципліни спрямоване на подолання насамперед саме культурного бар'єру.

Відзначимо, що надзвичайно важливим і необхідним є пояснення елементарних норм поведінки у суспільстві. Необхідно донести до студентів-іноземців такі звичні для українських студентів правила, як: заходячи у приміщення, слід зняти головний убір; слід вставати, коли в аудиторію заходить людина старша, незнайома, нова або викладач, висловлюючи таким чином

повагу; потрібно вітатися з викладачами, знайомими та незнайомими, на заняттях та у позанавчальний час.

Суттєво полегшує та покращує розуміння українських культурних особливостей іноземними студентами можливість співставити їх з рідною культурою. Отже, викладач обов'язково повинен проводити паралелі між культурою України та культурами рідних країн студентів-іноземців. Таку роботу доцільно проводити, використовуючи педагогічні інновації на зразок інтерактивних занять, «діалогу культур» з метою обміну інформацією. Дуже важливо тут спробувати знайти спільні риси в культурному надбанні України та рідних країн студентів та наголосити на них, а також звернути увагу на відмінності, які могли б проілюструвати самобутність кожної з культур. Такий метод роботи активізує увагу студентів, спонукає їх до мисленнєвої діяльності, зіставлення та аналізу, підвищуючи рівень уваги та запам'ятовування, полегшує розуміння історично-культурного матеріалу з дисциплін гуманітарного циклу.

У навчальній роботі з іноземними студентами, крім вищезазначених інтерактивних методів, особливу увагу викладачі приділяють групі наочних методів. У студентів-іноземців розуміння навчального матеріалу за допомогою традиційного навчання може викликати неабиякі труднощі. Передусім вони можуть виникати внаслідок мовного бар'єру (непорозуміння між викладачем та студентами). Тому, навчаючи студентів-іноземців, доцільніше звертатися до використання наочності.

Найбільш ефективним тут є метод ілюстрації, що обов'язково супроводжується коментарями викладача. Суттєвою перевагою цього методу є те, що навіть у випадку, коли студент не розуміє все з розповіді або ж більшість інформації на слух не сприймає, у нього активізуються інші органи чуття (в цьому випадку зір). Таким чином, якщо після заняття у студента не сформується цілісне уявлення про ті чи інші факти, у нього в пам'яті залишаться візуальні образи. Так, наприклад, на заняттях з історії української культури використовуються карти (ілюстрація сучасних кордонів України та кордонів на всіх етапах розвитку української держави: Київська Русь, Галицько-Волинське князівство, Козацька держава, Гетьманщина, Російська та Австрійська імперії, УНР і ЗУНР, СРСР), портрети визначних особистостей української культури.

Обов'язковим є мультимедійний супровід лекції. Наприклад, під час вивчення теми «Українська культура як духовний феномен» викладач демонструє студентам англomовну презентацію, що складається з 97 слайдів. У презентації подано не лише ілюстративний матеріал, а й факти, дати, власні назви. Уся текстова інформація структурована і представлена здебільшого у вигляді таблиць, маркованих списків, що значно полегшує сприйняття і засвоєння цієї інформації. Факти та події викладено тезами – простими, стверджувальними реченнями.

Ще один наочний метод – метод демонстрації – також доцільно використовувати, викладаючи студентам-іноземцям курс «Історія української культури». В. Н. Наумчик та Е. А. Савченко зазначають: «Метод демонстрації забезпечує сприйняття як зовнішніх форм (характеристик), так і внутрішнього змісту не тільки в статичній, а й динамічній її протікання, що дуже важливо для розуміння учнями глибинної суті, законів, закономірностей і принципів її дії та існування, умов, що їх породжують» [5, с. 67]. Викладач демонструє зразки культурних досягнень українського народу: живопису, архітектурних пам'яток (в умовах аудиторного навчання їх фото- та відеозображення), зразків народно-ужиткового мистецтва, музичних творів (у цьому випадку може бути застосована не зорова, а «слухова ілюстрація», що активізуватиме, крім зорової, також слухову пам'ять).

Доцільним у роботі з іноземними студентами стане використання методу екскурсії як різновиду методу демонстрації. Екскурсія як метод демонстрації забезпечує вивчення предметів, процесів, технологій тих, що існують в реальності. Зокрема, вивчення української культури в діяхронічному аспекті може відбуватися в процесі ознайомлення з виставковими експонатами у краєзнавчому, художньому музеях. Відвідання музеїв, галереї, різних виставок стане корисним для сприйняття матеріалу, що стосується розвитку сучасної культури та мистецтва.

Незважаючи на те, що наочні методи, які використовуються у ТДМУ у вигляді обов'язкового мультимедійного супроводу занять, інноваційні та інтерактивні методи значно полегшують процес викладання (для викладача) та навчання (для студентів), треба бути

обережним у їх використанні і враховувати специфіку роботи з іноземними студентами. Наприклад, використання педагогічних інновацій та інтерактивних технологій у навчанні вітчизняних та іноземних студентів має свої особливості. Так, якщо для українських студентів відвідання театру чи філармонії стане корисним для засвоєння історично-культурного матеріалу, то іноземних студентів лише дезорієнтує. Тут вони замість того, щоб усвідомити інформацію, одразу ж зіткнуться з культурним та мовним бар'єром, а викладач, відповідно, не матиме можливості пояснити суть театральної чи музичної вистави. У такому випадку запланованому заходу обов'язково має передувати пояснення викладача (з якою метою той чи інший захід проводиться), а після нього варто робити докладний аналіз побаченого або почутого матеріалу.

Аналіз вивчення курсу «Історія української культури» студентами-іноземцями в ТДМУ дозволяє зробити такі висновки:

- проблема педагогічної роботи з іноземними студентами-медиками є надзвичайно актуальною і потребує оптимального використання педагогічних інновацій інтерактивного характеру з використанням комп'ютерних і мультимедійних технічних засобів;
- навчання студентів-іноземців повинно відбуватися з урахуванням психолого-педагогічних особливостей адаптації цих студентів до нового середовища;
- у процесі вивчення дисциплін гуманітарного циклу, передусім «Історії української культури», мають бути враховані три основні аспекти: мовний, релігійний та культурний.

Подальші наукові пошуки ми вбачаємо у дослідженні та виборі оптимальних форм, методів, засобів і прийомів педагогічної роботи з іноземними студентами-медиками у процесі вивчення дисциплін гуманітарного циклу з урахуванням особливостей навчально-виховної роботи зі студентами-іноземцями.

ЛІТЕРАТУРА

1. Адаменко О. В. Аналіз тематичного спектра дисертаційних досліджень з питань підготовки іноземних студентів в Україні (1990–2009 рр.) / О. В. Адаменко, М. В. Разорьонова // Вісник Дніпропетровського університету економіки та права імені Альфреда Нобеля: Сер. Педагогіка і психологія. – 2011. – № 1. – С. 5–9.
2. Батанина Н. А. Проблемы адаптации иностранных студентов и пути их решения в НГУЭУ / Н. А. Батанина // Научные записки НГУЭУ. – 2008. – № 1. – С. 45–49. [Электронный ресурс] – // Режим доступа: <http://db.inforeg.ru/eni/artList.asp?j=11&id=0220711601&idfull=0420900056.pdf>
3. Богиня Л. Деякі аспекти соціально-культурної адаптації іноземних студентів у процесі вивчення української мови / Л. Богиня // Теорія і практика викладання української мови як іноземної. – Полтава, 2008. – Вип. 3. – С. 111–116.
4. Гладир Я. С. Викладання української мови як другої іноземної у технічному ВНЗ : проблеми і перспективи / Я. С. Гладир // Вісник Хмельницького національного університету. – 2007. – № 12. – С. 94–97.
5. Наумчик В. Н. Этика педагога: учебно-методическое пособие / В. Н. Наумчик, Е. А. Савченко. – Минск: Ушверстгэцкае, 1999. – 216 с.
6. Рахимов Т. Р. Особенности организации обучения иностранных студентов в российском ВУЗе и направления его развития / Т. Р. Рахимов // Вестник Томского государственного университета: Сер. Языкознание. Теория и методика преподавания. – Томск, 2009. – С. 123–136.
7. Черненко І. І. Принципи відбору та створення навчальних текстів у посібниках з наукового стилю мовлення для студентів-іноземців економічних спеціальностей / І. І. Черненко // Вісник Хмельницького національного університету. – 2007. – № 12. – С. 204–207.